

Віктар Корбут (Варшава, Польшча): “Фарміраванне мадэлі нацыянальнай гісторыі і нацыянальнага пантэона на старонках газеты «Наша Ніва» ў 1906–1907 гг.”

Пра аўтара: Віктар Корбут, аспірант Варшаўскага ўніверсітэта. Аўтар некалькіх кніг і дзясяткаў навуковых артыкулаў па праблемах гісторыі Беларусі, беларуска-літоўска-польскіх адносін, гісторыі беларускага нацыянальнага руху. Займаецца вывучэннем гісторыі Мінска, Вільні, працэсу фарміравання беларускай нацыянальнай ідэнтычнасці, гісторыі беларускай нацыянальнай сімволікі, творчасці мастака XIX ст. Чэслава Манюшкі.

About the author: Viktor Korbut, graduate student of Warsaw University. The author of several books and dozens of scientific articles on the history of Belarus, Belarusian-Lithuanian-Polish relations, and the history of the Belarusian national movement. He studies the history of Minsk and Vilnius, the process of formation of the Belarusian national identity, the history of the Belarusian national symbols, the work of Czeslaw Manyushka, the artist of the 19th century.

Анотацыя. На старонках другой беларускамоўнай газеты "Наша Ніва" ("Nasza Niwa") у 1906-1907 гг. з'явілася параўнаўча мала тэкстаў, прысвечаных гісторыі Беларусі. Сярод іх вылучаюцца нататкі Яна Луцкевіча пра замчышчы ў Лішкаве (Літва) і Навагрудку. Былі спробы таго ж аўтара ўключыць гісторыю Вялікага Княства Літоўскага ў беларускі кантэкст. Брат Яна, Антон Луцкевіч, выступіў на старонках газеты з публікацыяй пра аднаго з кіраўнікоў паўстання 1830-1831 гг. у Літве Шымана Канарскага, таксама спрабуючы надаць яму ролю ў "беларускай" гісторыі. Таксама А. Луцкевіч разглядаў наступствы паўстання 1863-1864 гг. для гаспадаркі і нацыянальных адносін у Беларусі. "Наша Ніва" ("Nasza Niwa") у 1907 г. упершыню абгрунтавала ўключэнне асобы польскага паэта Адама Міцкевіча ў беларускі нацыянальны пантэон. Усе гэтыя разрозненыя публікацыі яшчэ не маглі стварыць ва ўяўленні чытача стройнай карціны мінуўшчыны Беларусі. Аднак можна зрабіць вывад, што ў значнай ступені гістарычная ідэнтычнасць беларускіх дзеячаў складвалася ў выніку "інтэграцыі" ў беларускі нацыянальны наратыў асоб і падзей ВКЛ і польскага нацыянальна-вызваленчага руху XIX ст., як ураджэнцаў Беларусі (А. Міцкевіч), так і не звязаных з ёю (Ш. Канарскі). Уключэнне ў беларускі нацыянальны пантэон асоб з польскай культурнай ідэнтычнасцю не было выпадковым, а было абумоўлена паходжаннем большасці дзеячаў беларускага руху і вядучых супрацоўнікаў "Нашай Нивы" ("Naszaj Niwy") з польскага культурнага асяроддзя.

Стварэнне нацыянальнай карціны мінулага з канца XVIII ст. было неабходнасцю для кожнай новай нацыі ў Еўропе. Як заўважыў Міраслаў Грох, „obraz nowoczesnego narodu był skierowany ku przyszłości, ale miał zawsze także swój historyczny aspekt. Wspomnienie o tym, „czym byliśmy”, „jak cierpieliśmy”, „czego dokonaliśmy” itd. było zawsze składnikiem narodowej agitacji i znalazło się bardzo szybko wśród stereotypów narodowych”¹.

Як адзначае мінская даследчыца Марыяна Сакалова, «вывучэнне нацыяналістычных праектаў, якія выпрацавалі пачынальнікі беларускай нацыянальнай ідэі, мае прынцыповае метадалагічнае значэнне. Менавіта яны, па-першае, пачалі канструяваць мінулае на аснове сацыяльна-гістарычнай рэчаіснасці, якая іх акружала і звязаных з ёй інтарэсаў; а, па-другое, абапіраючыся на гэтае пэўным чынам інтэрпрэтаванае мінулае яны прапанавалі праекты для будучыні»².

Як лічыць расійскі даследчык Леанід Гарызонтаў, у працэсе фарміравання нацый апеляцыя да мовы, этнаграфічнага субстрату была ўласціва нацыям з няпоўнай сацыяльнай структурай, а зварот да гістарычнай традыцыі — нацыям з поўнай структурай. Украіну і Беларусь Гарызонтаў у гэтым плане бачыць «гібрыдным варыянтам»³. І ў гэтым з даследчыкам трэба пагадзіцца, што будзе паказана далей на прыкладах. Аднак у беларускім выпадку, як мы ўбачым, наклаліся адна на адну дзве канцэпцыі гісторыі — уласна беларускі падыход і польскі, прыняты беларускімі дзеячамі як часткова «свой», што звязана з тым, што яны паходзілі з польскіх нацыянальна-культурных колаў.

«Гісторыя Беларусі — гэта гісторыя ўяўлення. Мы ўяўляем беларускую гісторыю тады і там, калі і дзе ніякай Беларусі не існавала», — разважае даследчык беларускага нацыяналізму Валеры Булгакаў⁴. У другой палове XIX — пачатку XX ст. з’яўляліся гістарычныя працы па «гісторыі Беларусі», аднак яны датычылі перш

¹ M. Hroch, *Male narody Europy. Perspektywa historyczna*, Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo 2003, s. 127.

² М. Сакалова, *Пра разуменне паняццяў «нацыя» і «этнос» у сучаснай айчыннай гістарыяграфіі*, «Гістарычны альманах» 2002, т. VI, с. 179.

³ Л. Е. Горизонтов, *Механизмы формирования украинской и белорусской наций в российском и общеславянском контексте (дореволюционный период)*, [в:] *На путях становления украинской и белорусской наций: факторы, механизмы, соотношения*, отв. ред. Л. Е. Горизонтов, Москва 2004, с. 78.

⁴ В. Булгакаў, *Гісторыя беларускага нацыяналізму*, Vilnius: Інстытут беларусістыкі 2006, с. 37.

за ўсё геаграфічнай тэрыторыі *Беларусь*. У ранейшы перыяд яна магла выступаць пад іншымі назвамі. Інакш кажучы, «гісторыя Беларусі» — паняцце рэтраспектыўнае.

Калі беларуская нацыя пачынае фарміравацца ў пачатку XX ст., то чым з’яўляецца яе перадгісторыя? Гэта гісторыя мясцовага насельніцтва, незалежна ад яго паходжання і ранейшых назваў. Яе прасты пераказ можа не несці ніякай ідэалагічнай нагрукі. У той жа час дзеячы нацыянальнага руху вымушаны шукаць у мінулым папярэднікаў. І тады яны надзяляюць гістарычных асоб пэўнымі, выгаднымі ім характарыстыкамі, акцэнтуюць тыя або іншыя падзеі, даюць ім інтэрпрэтацыю.

Элементы такой сканструяванай нацыянальнай гісторыі пачалі з’яўляцца на старонках «Нашай Нивы» ў працэсе асэнсавання тых гістарычных падзей, якія маглі ўспрымацца як важныя для лёсу будучай беларускай нацыі.

Папярэднікі беларусаў. Першай спробай інтэрпрэтацыі паходжання беларусаў можна лічыць публікацыю ў першым нумары „Naszaj Niwy” за 1906 г. фотаздымка замчышча ў Лішкяве (цяпер вёска ў Варэнскім раёне Літвы) з гістарычным каментарыем Ščastnaha⁵, якім з’яўляўся Ян Луцкевіч⁶. У каментарыі сцвярджаецца, што „zamczyszcze” было насыпана ў сярэдзіне XI ст.: „Należało jano da biełoruskich – krywiczanskich, jak daŭniej kazali, Kniazioŭ – haspadaroŭ tutejszaho kraju”. Аднак гістарычныя і археалагічныя матэрыялы не сведчаць аб прысутнасці ў гэтым рэгіёне ў XI ст. крывічоў, а ў пачатку XX ст. — беларусаў.

Звяртае на сябе ўвагу выкарыстанне тэрміна „krywiczanski” як сіноніма паняцця „biełoruski”, прычым да тэрыторыі этнаграфічнай Літвы. Луцкевіч, відавочна, запазычыў ад мясцовых польскіх аўтараў XIX ст. тэрмін „krywiczanski” ў адносінах да беларусаў, які ў форме „sławiano-krewicka”, “krewicka” ў адносінах да беларускай мовы выкарыстоўваў ужо ў 1840-я гг. Ян Чачот⁷. Аднак досыць паказальна, што Луцкевіч не звярнуў увагу на размяшчэнне замчышча на літоўскай этнічнай і гістарычнай тэрыторыі. Магчыма, гэта адзін з першых прыкладаў канструявання ў асяроддзі беларускага нацыянальнага руху версіі «нацыянальнай» гісторыі, якая

⁵ Ščastny, [Zamczyszcze Liszkoi], „Nasza Niwa” 1906, Nr 1, 10 (23).11, s. 5.

⁶ А. Адамовіч, «Як дух змаганьня Беларусі» (да 100-х угодкаў нараджэння Івана Луцкевіча), New York: Выданьне газеты «Беларус» 1983, с. 17.

⁷ *Piosnki wieśniacze znad Niemna i Dźwiny z dołączeniem pierwotwornych w mowie sławiano-krewickiej*, Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego 1844; *Piosnki wieśniacze znad Niemna i Dźwiny, niektóre przysłowia i idiotyzmy w mowie Sławiano-Krewickiej, z postrzeżeniami nad nią uczynionemi*, Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego 1846.

была абумоўлена не столькі рэальнымі фактамі, колькі ўяўленнямі аўтараў падобных канструкцый.

Вялікае Княства Літоўскае. Канструяванне гістарычных міфаў, па-першае, з’яўлялася працягам той традыцыі, якую яшчэ ў XIX ст. заклалі мясцовыя польскамоўныя (Тэадор Нарбут, Адам Ганоры Кіркор, Уладзіслаў Сыракомля і інш.) і рускамоўныя (Павел Шпілеўскі, Восіп Турчыновіч, Міхаіл Без-Карніловіч і інш.) аўтары. Па-другое, як заўважыў Валеры Булгакаў, «тое, што рэгіён “Беларусь” не валодаў хоць якой значнай гістарычнай традыцыяй і адсутнічаў на мэнталнай мапе Эўропы аж да другой паловы XIX ст., траўмавала сьвядомасць новасьпечаных беларускіх нацыяналістаў і штурхала іх на спробы атрыбуцыі гісторыі альбо літаратуры ўсяго Вялікага Княства Літоўскага як беларускай»⁸.

У каментарыі пра мясцовасць, адлюстраваную на здымку гарадзішча, якое было апублікаваны ў *Ščastnym*, сказана: “*Zamczyszcze Liszkoŭ (raniej Nawahrudok)*”, што стварае ўражанне, быццам бы гэта сапраўды гістарычны горад Навагрудак. Аднак рэальны Навагрудак знаходзіўся ў Мінскай губерні, пра што Ян Луцкевіч ведаў. Тым не менш, ён пісаў, што “*u trzynadcatom wieku (XIII w.) haspadar Litwy i Biełoje Rusi, Kniaża Mendog karanawaŭsia na litoŭskaho Karala u hetym samym Liszkowie, jak ab hetym piszuć niekatoryje z wuczonych. Sześć sot hadoŭ tamu nazad da pietnacataho wieku (XV w.), hetu haradok – Liszkoŭ nazywaŭsia „Nawahrudkom*”. Луцкевіч, такім чынам, яшчэ раз сцвярджае непадмацваную, аднак, гістарычнымі фактамі тоеснасць Лішкявы і Навагрудка. Гэтыя ўяўленні Луцкевіч мог запазычыць з выдадзенай у 1856 г. працы гісторыка Тэадора Нарбута “*Wiadomość historyczna o Liszkowie niegdyś Nowogródka Nadniemnowym czyli Nauenpille*”⁹.

Цікава, што Луцкевіч гаворыць пра „Mendoga” не як пра ўладара Літвы, а як пра “haspadara”, “Karala” “Litwy i Biełoje Rusi”. Гэта тлумачыцца тагачаснымі поглядамі дзеячаў беларускага нацыянальнага руху на «свой» край як на «Літву і Беларусь» («Беларусь і Літву»), што выразна адлюстравана ў назве пастаяннай рубрыкі навін на старонках «Нашай Доли» і «Нашай Нивы» — «З Беларусі і Літвы».

Тэндэнцыя да ўспрымання літоўскай гісторыі як літоўска-беларускай, а то і беларускай, з адсылкай да пераемнасці паміж літоўскім і «крывічанскім» перыядамі мінулага стане пазней адной з галоўных тэндэнцый у інтэрпрэтацыі гісторыі ВКЛ у беларускім нацыянальным дыскурсе і захваецца да нашых дзён, знайшоўшы

⁸ В. Булгакаў, *Гісторыя беларускага нацыяналізму*, Vilnius: Інстытут беларусістыкі 2006, с. 294.

⁹ К. Mekas, *Liškiavos pilis*, [in:] *Lietuvos pilys*, ats. red. J. Jurginis, Vilnius: Leidykla „Mintis” 1971, p. 241.

«абгрунтаванне» нават у акадэмічнай літаратуры¹⁰. Гэты погляд сфарміраваўся пад уплывам рускага (заходнерускага) навуковага і публіцыстычнага дыскурсу, паводле якога ВКЛ лічылася «літоўска-рускай дзяржавай», а ў 1920-я гг. у БССР тыя ж аўтары і іх вучні, паслядоўнікі (Мітрафан Доўнар–Запольскі, Дзмітрый Даўгяла, Уладзімір Пічэта, Матвей Любаўскі, Васіль Дружчыц і інш.) замянілі гэты тэрмін на «літоўска-беларуская дзяржава»¹¹.

Досыць сімптаматычным прыкладам таго, што ў дзеячаў беларускага нацыянальнага руху былі фрагментарныя і недакладныя ўяўленні пра мінулае свайго краю, з’яўляецца публікацыя ўжо ў другім нумары „Naszaj Niwy” за 1906 г. заметкі ўсё таго ж Szczastna — “[Zamczyszczce u Nawahrudku]”¹². Публікацыя праілюстравана малюнкам адной з веж сярэднявечковай крэпасці ў Навагрудку, “prawietowym mieści Minskoj hubernii”. Szczastny гэтай публікацыяй ставіў пад пытанне свае папярэднія сцвярджэнні аб гарадзішчы ў Лішкяве. Szczastny піша, што Навагрудак — гэта „kaliś stalica Nawahrudzkahe wojewodztwa, a jeszcze dańniej – Litwy i Biełoj Rusi. Ab hetym Nawahrudku piszuć wuczonyje, szto kniaźa Mendog u 1252 hadu tutaka karanawaũsia na Karala Litwy; pa praudzi to niawiedama czy tutaka, czy ũ Liszkawi, katory apisany u № 1 „Naszoj Niwy”.

Тым не менш, невялікія заметкі па ранняй гісторыі Беларусі і Літвы ў першых двух нумарах „Naszaj Niwy” сталі першымі спробамі асвятлення гэтага перыяду гісторыі на беларускай мове, а таксама пацвярджэннем лініі газеты на тое, каб не толькі адлюстроўваць сацыяльныя праблемы беларусаў, але і займацца фарміраваннем іх нацыянальнай ідэнтычнасці праз адсылкі да падзей «іх» гісторыі.

Ян Луцкевіч у другой са сваіх заметак закрануў праблему захавання гісторыка-культурнай спадчыны: “Ciapier z wialikaho zamku kniazioũ astałosia tolki toje, szto tutaka widać na gysunku”. Яшчэ раз да гісторыі перыяду ВКЛ “Nasza Niwa” звярнулася

¹⁰ І. А. Марзалюк, *Міфы «адраджэнскай» гістарыяграфіі Беларусі: манаграфія*, Магілёў: Магілёў: Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова 2009; [І. А. Марзалюк], *Вялікае Княства Літоўскае — поліэтнічная феадальная дзяржава Усходняй Еўропы*, [у:] І. А. Марзалюк, А. Г. Каханойскі, С. М. Ходзін, Д. У. Дук, С. М. Цемушаў, П. І. Брыгадзін, А. В. Бурачонок, В. Ф. Гігін, *Гісторыя беларускай дзяржаўнасці*, аг. рэд. І. А. Марзалюк, навук. рэд. Г. Г. Краско, Мінск: РУП «Выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» 2022, с. 52-53; В. Ф. Голубев, *Образование ВКЛ*, [в:] *История белорусской государственности*. В 5 т. Т. 1. *Белорусская государственность от истоков до конца XVIII в.*, отв. ред. В. Ф. Голубев, О. Н. Левко, ред. кол.: А. А. Коваленя (гл. ред.) [и др.]: 3-е изд., Минск: «Беларуская навука» 2020, с. 232-248.

¹¹ „Arche” 2009, № 7. Беларуская гістарыяграфія 1920-х: Сярэднявечча і раньнемадэрны час.

¹² Szczastny, [Zamczyszczce u Nawahrudku], „Nasza Niwa” 1906, Nr 2, 17 (30).11, s. 1.

ў чэрвені 1907 г. у матэрыяле пра паэта Адама Міцкевіча¹³. У рэдакцыйным артыкуле сказана: “Wialiki i sławny ziemiak nasz – poeta Adam Mickiewicz radziŭsia ў 1788 [sic!] hadu na Biełaj Rusi, u Nawahrudku (Minskaj hub.)”. Такім чынам, зноў была закранута гісторыя Навагрудка. Прычым беларуская газета яго аднесла свядома да «Белай Русі», хаця ў часы Міцкевіча горад належаў да тэрыторыі, якая часцей акрэслівалася як Літва. Гэту супярэчнасць “*Nasza Niwa*”, выдавочна, усведамляла, паясняючы, што Міцкевіч “*pisau pra “Litwu”, nazywajuczy hetak uwieś nasz kraj Biełarusko-Litoŭski, katory kaliś stanawiu niezależnaje Wialikaje Kniażestwa Litoŭskaje*”. Тут упершыню чытачу прамым тэкстам тлумачыцца ідэнтычнасць беларуска-літоўскага краю і ВКЛ. Гэта ідэя адпавядала г. зв. “*krajowej*” ідэі мясцовага польскага соцыуму, аднак у беларускім варыянце яна набывала асобы беларускі акцэнт, у тым ліку ў выніку далікатнай падмены паняццяў, як, напрыклад, «Літвы» — «Белай Руссю».

Такім чынам, нягледзячы на арыентацыю «Нашай Нивы» ў кантэксце рэвалюцыйных падзей перш за ўсё на пытанні, звязаныя з сацыяльнымі праблемамі, у рэдакцыі разумелі патрэбу фарміравання нацыянальнай гістарыяграфіі. У першым нумары за 1907 г. рэдакцыя “*Naszaj Niwy*” са скрухай пісала чытачу — “*P. Januku Biełamu, Simna, Suwał. hub.*” [цяпер г. Сімнас у Аліцкім раёне Літвы]: “*Pakul szto nima kniżki da nawuki historji ў biełaruskaj mowi, dobrab było kab chto ŭziaŭsia napisać jaje*”¹⁴. Задача напісання такой кнігі была адкладзена на некалькі гадоў, пакуль у 1910 г. не ўбачыла свет спачатку на старонках «Нашай Нивы», а потым асобным выданнем першая кніга па гісторыі Беларусі Влоста (Вацлава Ластоўскага) — «Кароткая гісторыя Беларусі»¹⁵.

Паўстанні 1830–1831 і 1863–1864 гг. «Наша Нива» ў 1906–1907 гг. не звярталася да падзей паміж XIII і XVIII стст., калі існавала ВКЛ, затое прысвяціла ўвагу паўстанням XIX ст. за аднаўленне ВКЛ і Рэчы Паспалітай. У чэрвені 1907 г. на старонках “*Naszaj Niwy*” ўпершыню з’явіўся нарыс пра аднаго з лідараў паўстання 1830–1831 гг. Шымана Канарскага аўтарства Н. (Антана Луцкевіча, які з падобным

¹³ Z „*Pana Tadeusza*” A. Mickiewicza, „*Nasza Niwa*” 1907, Nr 23, 21.06, s. 1-2.

¹⁴ *Pacztowaja skrynka*, „*Nasza Niwa*” 1907, Nr 1, 6 (19).01, s. 8.

¹⁵ Włost, *Кароткая гісторыя Беларусі (па Kirkору)*, „*Naša Niwa*” 1910, Nr 1, 1 (13).01; Влост, *Кароткая гісторыя Беларусі. З 40 рысункамі*, Вільня: Друкарня Марціна Кухты 1910; V. Korbut, *Etnogeneza Białorusinów w świetle ustaleń Wacława Łastowskiego*, „*Białoruskie Zeszyty Historyczne*” = «Беларускі гістарычны зборнік» 2019, Nr 51, s. 27-38.

артыкулам яшчэ раз выступіў у 1924 г.)¹⁶. У ім, праўда, успамінаецца пра час, калі “narod Polsczy, Litwy i Biełaj Rusi; Polszcza, Litwa i Biełaruś nasza byli niezależnym hasudarstwam”, аднак без тлумачэння чытачу, што тут маецца перыяд ВКЛ і Рэчы Паспалітай. У гэтым артыкуле дадзена ацэнка паўстання 1830–1831 гг. і прычына яго паражэння: „Paśla paŭstannia 1831 hoda ūsie, chto należaŭ da jaho, musili uciekać za hranicu: ū Rasiei czekali ich wielmi ciazkije kary. [...] Lepszyje i rozumniejszyje s-pamieź ich paniali, szto prahrali jany sprawu swaju, bo nia ūwieś narod padniaŭsia”.

У гэтым тэксце асноўная ўвага была прысвечана не столькі гістарычным аспектам паўстання 1830–1831 гг., колькі альязіям да рэвалюцыйных падзей 1905–1907 гг. — правам і свабодам «мужыка». Аўтар артыкула адзначаў, што ні да ўваходжання ў склад Расійскай імперыі, ні ў яе складзе «мужыку» не было добра, а ў сувязі з гэтым і ідэя незалежнасці Польшчы (а таксама Беларусі і Літвы пад яе эгідай) ад Расіі, якая прапагандавалася паўстанцамі, не звязвалася з сацыяльным вызваленнем ад паншчыны, таму: „Mużyku drenna żyłosia zaŭsiahdy: i raniej, – jak Polszcza, Litwa i Biełaruś nasza byli niezależnym hasudarstwam, – mużyk harawaŭ pad panszczynaj, jak i pad Rasiejej. Woś i nie chacieŭ jon iści wajewać za swabodu i niezależnaść Polsczy, bo nia wieryŭ, szto jamu tam lahczej stanie”. Н. рэзюмаваў, што памылкі паўстанцаў 1830–1831 гг. былі асэнсаваны наступнымі дзеячамі вызваленчага руху: „Tady mnoha paŭstancoŭ zrozumieło i toje, szto kali ū toj Polsczy, za katoruju jany padnialisia, mużyk pa-staramu budzie skryŭdżeny i prycisnieny, to nima szto jaje dabiwacca. I źmienia hetych wajakoŭ paczała dakazwać ludziom, szto ū swobodnaj Polsczy i ūwieś narod pracouny musić być swobodny. [...] I tolki tady možna było czekać, szto ūwieś narod Polsczy, Litwy i Biełaj Rusi patrapić pierastroić žyccio swaje na-nowo”.

У іншым артыкуле Луцкевіча — Войцеха — «Зямельная справа у Беларусі»¹⁷ — разглядаліся наступствы паўстання 1863–1864 гг. для гаспадаркі Беларусі. Відавочна, сацыяльныя аспекты гістарычных падзей для Антона Луцкевіча былі найбольш важныя. У гэтым плане ён адрозніваўся па сваім падыходзе да гісторыі ад свайго брата Яна, які звяртаў увагу на самакаштоўнасць помнікаў даўніны.

У адным з артыкулаў серыі «Беларуская народная школа» Дзядзька Карусь (Канстанцін Міцкевіч) у негатыўным святле ўпамінаў помнік душыцелю паўстання

¹⁶ Н., *Symon Konarski*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 21, 1 (14).06, s. 6; А. Луцкевіч, *Шыман Канарскі*, [у:] А. Луцкевіч, *Барацьба за вызваленне*, укл. А. Сідарэвіч; рэд. А. Ліс, Vilnius: Інстытут беларусістыкі; Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne 2009, s. 479-480.

¹⁷ Войцех, *Зямельная справа у Беларусі (Прадаўжэнне)*, «Наша Нива» 1906, № 6, 14 (27).12, с. 3–4.

1863–1864 гг. Міхаілу Мураўёву ў Вільні¹⁸. Але самі падзеі паўстання 1863–1864 гг. не знайшлі адлюстравання на старонках першых беларускіх газет у 1906–1907 гг.

Разгледжанымі фактамі абмяжоўваецца карціна гісторыі, прадстаўленая на старонках «Нашай Нивы» за першы год яе выхаду ў свет (у «Нашай Доли» гістарычных нарысаў не было). На фарміраванне беларускай нацыянальнай ідэнтычнасці гэтыя выпадковыя, вырваныя з кантэксту факты ў своеасаблівай інтэрпрэтацыі калі і ўплывалі, то, трэба меркаваць, у нязначнай ступені.

Польска-беларускія пісьменнікі — першыя персанажы беларускага нацыянальнага пантэона. Большую ўвагу «Наша Доля» і «Наша Нива» прысвяцілі пісьменнікам XIX ст., якія бачыліся папярэднікамі беларускіх дзеячаў пачатку XX ст. Гэтыя літаратары могуць быць залічаны да своеасаблівага беларускага нацыянальнага пантэона, у якім яны засталіся і да сённяшняга дня. Гэта звязана з тым, што беларуская мова з’яўлялася галоўным фактарам фарміравання беларускай нацыянальнай ідэнтычнасці, таму творчасць на ёй успрымалася як уласна беларускі нацыянальны рух. Калі Янка Купала ў канцы 1920-х гг. успамінаў пра фарміраванне сваёй нацыянальнай ідэнтычнасці і пра пачаткі творчасці, то адзначаў, што «попадаются мне в 1904 г. или в начале 1905 г. револ<юционные> прокламации на белор<усском> языке и книжки «Дудка беларуская» Богушевича и «Гапон» или какая-то другая книжка Марцинкевича, изданная за границей, и все мое польское писание пошло насмарку. С этого времени я начинаю писать только по-белорусски [...]»¹⁹. Паэт таксама ўдакладняў: «Из белорусских писателей прошлого близки мне почти все — и Марцинкевич, и Богушевич, и Неслуховский, и Чечот и др.»²⁰.

Сапраўды, да з’яўлення беларускага перыядычнага друку беларускі данацыянальны рух у пісьменстве (зрэшты, толькі ў ім) увасабляўся ў творчасці вышэйназваных аўтараў, якія паходзілі з польскага культурнага асяроддзя, пісалі ў асноўным па-польску, але таксама часам і па-беларуску. Менавіта таму яны — пісьменнікі —

¹⁸ Дзядзька Карусь, *Беларуская народная школа. 2. Беларуская мова у казеннай школе*, «Наша Нива» 1906, № 7, 22.12, с. 4.

¹⁹ Я. Купала, *Поўны збор твораў*. У 9 т. Т. 9. Кн. 1. *Пераклады. Эпістальярная спадчына. Дарчыя надпісы. «Расейска-беларускі слоўнік». Калектыўнае. Службовыя і асабістыя дакументы. Дадатак*, рэд. кал.: С. А. Андраюк [і інш.]; рэд. тома М. І. Мушынінскі, В. У. Скалабан, Мінск: «Мастацкая літаратура» 2003, с. 271.

²⁰ Я. Купала, *Поўны збор твораў*. У 9 т. Т. 9. Кн. 1. *Пераклады. Эпістальярная спадчына. Дарчыя надпісы. «Расейска-беларускі слоўнік». Калектыўнае. Службовыя і асабістыя дакументы. Дадатак*, рэд. кал.: С. А. Андраюк [і інш.]; рэд. тома М. І. Мушынінскі, В. У. Скалабан, Мінск: «Мастацкая літаратура» 2003, с. 276.

склалі аснову таго пачатковага беларускага нацыянальнага пантэона, які склаўся на старонках першых беларускіх газет. У першым нумары за 1907 г. “Nasza Niwa” раіла чытачам сярод прац па беларусазнаўстве — работы фалькларыстаў Паўла Шэйна, Зінаіды Радчанка, Еўдакіма Раманава, Міхала Федароўскага, а таксама — “Czeczota “Pieśni z nad Niemna i Dźwiny [sic!]”²¹.

У 1906 г. “Biełaruskaja Wydaunickaja Supołka “Zahlanie Sonce i u Naše Wakonce” ў Санкт–Пецярбургу выдала і рэкламавала на старонках газет “Nasza Dola” і “Nasza Niwa” паштоўкі: “Wincuk Marcinkiewiĉ – pieśniar Biełaruski”, “Janka Łučyna (Iwan Niesłuchoŭski)”, “Prancišek Bohušewiĉ (Maciej Buraĉok) Pieśniar Biełaruski”, а таксама “Dom Tadeuša Kościuški u Merečoŭščyni”²². Акрамя таго, чытачам першых беларускіх газет прапаноўвалася кніга “Wiazanka – Janki Łuczyny”²³. У маі 1907 г. на першай старонцы «Нашай Нивы» з’явіўся верш Янкі Лучыны²⁴.

На старонках першых беларускіх газет анансаваўся выхад серыі з васьмі кніг „Biełaruskije pieśniary” — у тым ліку трох з творамі Францішка Багушэвіча: “Dudka Biełaruskaja”, “Smyk Biełaruski”, “Скырачка”; твораў Вінцэнта Дуніна–Марцінкевіча: “Нарон”, “Wiečernicy”, “Ščeroŭskije dažynki”, “Staŭry–Haŭry”, “Куралла” і яго перакладам пачатку паэмы Адама Міцкевіча — “Pan Tadeuś (Dźwie pierszyje bylicy)”²⁵.

Як відаць з прыведзеных вышэй фактаў, асобае месца на старонках „Naszaj Niwy” займаў Ф. Багушэвіч. Ужо ў першым нумары яго вядомую прадмову пра беларускую мову са зборніка “Dudka biełaruskaja” цытавала Алаіза Пашкевіч (Мацей Крапіўка)²⁶, а ў верасні 1907 г. Канстанцін Міцкевіч (Адзінокі) — верш «Не цурайся»²⁷. Першы твор Багушэвіча цалкам быў апублікаваны ў „Naszaj Niwie” ў сакавіку 1907 г. —

²¹ *Pacztowaja skrynka*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 1, 6 (19).01, s. 8.

²² „Nasza Dola” 1906, Nr 3, 20.09, s. 8; Nr 6, 1.12, s. 8; «Наша Нива» 1906, № 3, 24.11 (7.12), с. 8; „Nasza Niwa” 1906, Nr 4, 2 (15).12, s. 8.

²³ *Wydannje „Naszaje Niwy”*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 9, 2 (15).03, s. 8.

²⁴ Янка Лучына, *Роднай старонцы*, „Наша Нива” 1907, № 17, 4 (17).05, s. 1;

²⁵ „Nasza Dola” 1906, Nr 3, 20.09, s. 8; Nr 6, 1.12, s. 8; «Наша Нива» 1906, № 3, 24.11 (7.12), с. 8; „Nasza Niwa” 1906, Nr 4, 2 (15).12, s. 8.

²⁶ Maciej Krapiŭka, *Jak nam uczycca*, „Nasza Niwa” 1906, Nr 1, 10 (23).11, s. 5.

²⁷ Adzinoki, s. *Mikalaeŭszczyzna Minskaj hub.*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 29, 14.09 (2.[10]), s. 6.

апавяданне “Świedka”²⁸. Яно было падпісана і псеўданімам — Maciej Buraczok, і сапраўдным прозвішчам пісьменніка — F. Bohuszewicz. У наступным нумары за тым жа падпісам было апублікавана апавяданне Багушэвіча „Palasoŭszczyk”²⁹. Яшчэ адзін твор гэтага пісьменніка з’явіўся ў ліпені 1907 г. — “Dziadzina. Narodnaje apawiedannie. Zapisaŭ F. Bohuszewicz”³⁰.

У лістападзе 1907 г. “Nasza Niwa” спасылалася на надрукаваны ў газеце «Русь» “list “da biełarusoi”, у якім гаварылася: “Ŭsim, chto choć krychu znaje biełaruski narod (a jaho kale 8 ½ miljonoi). Wiedama, jakaja jość u jaho wialikaja patreba mieć drukowanaje słowa ŭ swajej rodnej mowie”. Паведамлялася, што „horstaczka ludziej” злучылася ў „Biełaruskaje towarystwo” — “Zahlanie sonce i ŭ nasze wakonce”: “Peŭnie ŭ Piecierburhu znojducca intelihentnyje ludzi z Biełarusi, katoryje nia pojduć mima hetaj dumki, nie zabuduć pra biełarusa i jaho “mužyckuju mowu”. Chto z ich zachocze padtrymać hetu sprawu pracaju swajej, ci hraszyma, niachaj zapiszecca ŭ czlenu towarystwa. Ciapier “lehalnym” (zakonnym) sposabam možna sabrać i zлучыць u adno mnoha paraskidanych kulturnych sił”. Паведамлялася, што таварыства выдала “twory biełaruskich pieśniaroi — “Dudka biełaruskaja” Macieja Buraczka, “Smyk biełaruski” i “Skrypka”. Nadrukowana knižka “Hutarki ab niebi i ziamli”; drukujecca “Žalejka” Januka Kupały i dr.”³¹. Пасля публікацыі гэтай інфармацыі ў газеце «Русь», паведамляла беларуская газета, у рэдакцыю «Руси» “i ŭ supołku pryjшло szmat listoŭ ad ludziej, katory [sic!] choczuć pracawać dla Biełarusi i biełarusoi”. На падставе гэтай публікацыі можна выказаць думку пра тое, што ўжо адбывалася далучэння да «сонму» беларускіх прарокаў-пісьменнікаў Янука Купалы, што ўрэшце неўзабаве і адбылося, аднак — ужо ў паслярэвалюцыйны перыяд, з 1908 г.

Польскія пісьменнікі, ураджэнцы Беларусі, у беларускім нацыянальным кантэксце. У агульнабеларускі нацыянальны пантэон уключаліся, аднак, не толькі польска-беларускія, але і польскія пісьменнікі, якія паходзілі з беларуска-літоўскіх зямель. Адным з першых быў «адаптаваны» як беларус Адам Міцкевіч. Ян Луцкевіч пад псеўданімам Szczastny ў другім нумары “Naszaj Niwy” пісаў, што “dla nas Nawahrudak maje wialikoje znaczenie: tut paczaŭ uczycca wialiki pieśniar naszaho kraju

²⁸ Maciej Buraczok (F. Bohuszewicz), *Świedka*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 9, 2 (15).03, s. 4-5.

²⁹ Maciej Buraczok (F. Bohuszewicz), *Palasoŭszczyk*. (*Apawiedannie staroha laśnika*), „Nasza Niwa” 1907, Nr 10, 9 (22).03, s. 5-6.

³⁰ *Dziadzina. Narodnaje apawiedannie. Zapisaŭ F. Bohuszewicz*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 25, 20.07, s. 3.

³¹ Chalimon, *Da biełarusoi*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 34, 23.11 (6.[12]), s. 6. Псеўданім Халімон з-пад пушчы выкарыстоўваў Яўген Хлябцэвіч з в. Кленікі Бельскага пав.

Adam Mickiewicz, który ů swaich pieśniach apisaů nam wielmi pieknie Nawahrudzkaů Zamczyszczę”³². Асаблівыя адносіны да Міцкевіча не былі чымсьці выпадковым — гэта былі адносіны ўсяго беларускага руху да паэта. У чацвёртым нумары за 1906 г. “Naszaj Niwy” Беларуская выдавецкая суполка «Загляне сонца і ў наша аконца» анансавала выхад у серыі з васьмі кніг “Biełaruskije pieśniary” пачатку паэмы Адама Міцкевіча “Pan Tadeuś” (Dźwie pierszyje bylicy)” у перакладзе Вінцэнта Дуніна–Марцінкевіча (W. Marcinkiewicz)³³. Бадай, пачаткі рэцэпцыі Міцкевіча ў беларускі нацыянальны пантэон трэба шукаць у перакладзе Дуніна–Марцінкевіча, які ўпершыню быў апублікаваны ў 1859 г.³⁴ „Nasza Niwa” перадрукавала пачатак гэтага перакладу з партрэтам Міцкевіча і з прадмовай у чэрвені 1907 г.: “Pisaů Mickiewicz pa-polsku. Woś tut nadrukowanyje wierszy – paczatak „Pana Tadeusza” – pierałażyů na naszu mowu biełaruski paeta Marcinkiewicz. Dźwie pierszyje czaści “Pana Tadeusza” skora wyjduć z druku ů asobnaj kniżcy pa biełarusku”³⁵. Сапраўды, у 1907–1908 гг. пераклад паэмы Адама Міцкевіча, зроблены Дуніным–Марцінкевічам, убачыў свет у Санкт–Пецярбургу — брашурай, выдадзенай Беларускай выдавецкай суполкай «Загляне сонца і ў наша аконца» ў серыі “Biełaruskije Pieśniary”³⁶.

Пачатак «Пана Тадэвуша» фарміраваў у чытачоў „Naszaj Niwy”, аднак, не вобраз бацькаўшчыны Беларусі, а Літвы:

*Litwa! – rodna ziarnielka! Ty, maůlaů, zdaroiůje!
Toj Ciabie aszancuje [sic!], kamu biezhaloiůje, –
Chto żyů kaliś na niůce Twajoj, jak u rajuj
I woś krywawuy ronić ślozki ů czuůzym kraju! –
Ciapier to, jak Ty krasna, ja czuju, ja baczu
I apiszu, bo horka ůsciaů pa Tabie płaczu! –
Ty, Panna, szto ściaraůesz jasnaj Czenstachowy,
Szto świecisz ů Wostraj-Bramie, szto horad zamkowy
Nawahrodzki [sic!] baronisz, jaho narod żyły,
Jak mianie Ty padniała, maůlaů, iz mahiły,
(Woś Ciabie biedna maci ů waczach sa ślazinaj), –
I z niemaczy padniaůsia, i pajszoů ů darohu,*

³² Szczastny, [Zamczyszczę u Nawahrudku], „Nasza Niwa” 1906, Nr 2, 17(30).11, s. 1.

³³ „Nasza Niwa” 1906, Nr 4, 2(15).12, s. 8.

³⁴ *Pan Tadeusz. Dwanátcać szlachéckich bylíc napisáu Adám Mickiéwicz. Piarawiarniů na białarúskuju hawórku Wincénty Dúnin Marcinkiéwicz. Zeszyt pierwszy, Wilno: W drukarni A. Syrkina 1859.*

³⁵ Z „Pana Tadeusza” A. Mickiewicza, „Nasza Niwa” 1907, Nr 23, 21.06, s. 1-2.

³⁶ *Pan Tadeusz, pa polsku napisau Adam Mickiewicz, na biełaruskuju hutarku pierawiarniů Wincuk Marcinkiewicz. Wydanie drugie, Pieciarburh: „Zahlánie sónce i ů násze wakónce!” 1907 (1908).*

*Kab u Twaich kaściolach padziakawać Bohu.
Tak nas dziwam pawierniesz u ziemielku rodnu. –
Pakul że bliśnie szczęście, choć duszu niahodnu
Żwiarni da hor lasistych, – sztyrockich prakosoŭ,
Sztu dywanam pry Niemnie świeciac s-pad niabiosoŭ,
Da niŭ rodnych, kałośsiem jarka malawanych,
Załowczonych pszanicaj, żytam pasrebranych,
Hdzie żoŭtaja świrepka, hdzie hreczka bialeńka,
Hdzie dziacielina haryć – woś krasna panienka,
A ũsio miażoj prybita, baczycca ustuzkaj,
Tam-siam bytcam k adzieźce pryszpilena hruszkaj.*

Складана ацаніць, які водгук меў гэты тэкст у чытачоў “Naszaj Niwy”. Але яго вобразнасць з каталіцкімі святынямі ў польскай Чанстахове і віленскай Вострай браме магла быць блізкая толькі частцы чытачоў — каталіцкага веравызнання. Аднак большасць беларусаў была праваслаўная.

Праўда, Міцкевіча ў беларускі наратыў спрабавалі ўпісаць яшчэ раней заходнерусы. «Беларускі» вобраз польскага паэта на старонкі «Нашай Нивы» мог быць запазычаны, такім чынам, часткова і з заходнерускага дыскурсу. Так, яшчэ ў 1864 г. дзеяч заходнерускага руху Міхаіл Каяловіч прапаноўваў погляд на польскага паэта, які сугучны з нашаніўскім: «В литовском Новгороде Минской губернии, в стране белорусского населения, родился поэт, признанный великим поэтом, — Мицкевич». Праўда, Каяловіч заўважаў, што «Мицкевич, увы, не видел, не понимал, не чувствовал больной стороны западнорусской жизни»³⁷.

“Nasza Niwa” спрабавала сфарміраваць у чытачоў вобраз Міцкевіча як песняра «роднай зямелькі», «роднай старонкі», «роднага краю», прама ці ўскосна маючы на ўвазе пад ім Беларусь, хаця бацькаўшчынай паэта была, як ён сам пісаў, Літва: “Ŭsiu moładaśc prawioŭ jon ũ rodnym kraju, wuczyŭsia i skonczyŭ uniwersytet u Wilni. Ależ nia doŭha przyszłosia jamu tutaka żyć: jaho aryszstawali za “palitycznyje sprawy” i przysudzili da wysyłki ũ Rasieju. Paźniej udałosia jamu wyjechać zagranicę; szmat biedy i hora praciarpieŭ jon tamaka. I, żywuczy ũ czużynie, nie zabyŭsia Mickiewicz ab rodnaj staroncy: jon szczyra kachaŭ jaje i ũ tworach swaich haraczymi sławami apiswaŭ jaje chorostwo”.

Цікава, што паэму Міцкевіча «Пан Тадэвуш» спрабавалі пакласці таксама ў аснову літоўскай нацыянальнай ідэнтычнасці. У рымска-каталіцкай духоўнай семінарыі ў Сейнах літоўцы яшчэ ў 1880 г. спявалі як свой нацыянальны гімн той самы пачатак

³⁷ М. О. Коялович, *Чтения по истории Западной России*, Санкт-Петербург: «Наука» 2020, с. 13.

паэмы, што пераклаў Дунін–Марцінкевіч: „Lietuva, mano tėvynė, tu esi kaip sveikata...” і г. д. Адсюль гэта традыцыя была перанесена ў 1887 г. у асяроддзе літоўскіх эмігрантаў у ЗША³⁸. Аднак у літоўскім нацыянальным руху Міцкевіч не прыняўся як «свой», хаця для гэтага былі не меншыя падставы³⁹, чым у «рэцэпцыі» яго ў беларускі гістарычны наратыў.

У сакавіку 1907 г. на старонках „Naszaj Niwy” з’явілася постаць яшчэ аднаго польскага літаратара, ураджэнца Беларусі — Элізы Ажэшка. У аб’яве пра кніжныя навінкі прапаноўвалася апавяданне Ажэшка „Giedali” „z rysunkami Bohusza–Siestrzencewicza”, што, як анансавалася, “chutka wyjdzie z druku”⁴⁰. У той жа час у „Naszaj Niwie” пачалася публікацыя гэтага апавядання⁴¹. У чэрвені 1907 г., як сведчыць чарговая аб’ява ў газеце, гэты твор выйшаў у кніжным фармаце⁴². Аднак Ажэшка ў „Naszaj Niwie” не была ўключана ў беларускі нацыянальны пантэон. Яе біяграфія чытачу не была прапанавана.

Польскія нацыянальныя героі ў гісторыі Беларусі. У адрозненне ад польскіх пісьменнікаў, звязаных жыццём і творчасцю з Беларуссю, іншыя дзеячы польскай гісторыі, якіх можна было ўключыць у беларускі кантэкст, у першых беларускіх газетах абмяжоўваюцца асобай Тадэвуша Касцюшкі, дый тое — толькі згадкай. На старонках «Нашай Доли» і «Нашай Нивы» рэкламавалася паштоўка „Dom Tadeuša Kościuški u Meregoušcuni”, выдадзеная пецяўбургскай Беларускай выдавецкай суполкай «Загляне сонца і ў наша аконца»⁴³.

³⁸ V. Maciūnas, *Lietuvos himno istorijos bruožai*, [in:] *Lietuvos himnas*, sud. G. Česnys, B. Kulnytė, R. Treideris, red. L. U. Urbaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus; Paramos ir labdaros fondas Vinco Kudirkos įamžinti; Vinco Kudirkos fondas 2005, p. 21; J. Bruveris, *Vinco Kudirkos giesmė*, [in:] *Lietuvos himnas*, sud. G. Česnys, B. Kulnytė, R. Treideris, red. L. U. Urbaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus; Paramos ir labdaros fondas Vinco Kudirkos įamžinti; Vinco Kudirkos fondas 2005, p. 63.

³⁹ V. Mykolaitis–Putinas, *Adomas Mickevičius ir lietuvių literatūra*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla 1955.

⁴⁰ *Wydanie „Naszaj Niwy”*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 9, 2 (15).03, s. 8.

⁴¹ *Gedali. Apawiedannia Elizy Orzeszkowaj*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 11, 16 (29).03, s. 2-7; Nr 12, (23).03, s. 2-7; Nr 13, (30).03, s. 3-7; Nr 14, (6) 19.04, s. 3-7; *Gedali. Apawiedannia Elizy Ożeszkowaj*, Nr 15, 13 (26).04, s. 3-6; Nr 16, 20.04, s. 3-7.

⁴² *Wydannia „Naszaj Niwy”*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 22, 8 (21).06, s. 8.

⁴³ „Nasza Dola” 1906, Nr 3, 20.09, s. 8; „Nasza Dola” 1906, Nr 6, 1.12, s. 8; «Наша Нива» 1906, № 3, 24.11 (7.12), с. 8; „Nasza Niwa” 1906, Nr 4, 2 (15).12, s. 8.

Як ужо адзначалася, у „Naszaj Niwie” ў чэрвені 1907 г. ярка — на дзвюх старонках у васьмістаронкавым нумары — была прадстаўлена Н. (Антонам Луцкевічам) постаць аднаго з лідараў паўстання 1830–1831 гг. у Літве Шымана Канарскага (Symon Konarski) — з яго партрэта, падпісаным: “Rysunek hetaho pierszaho u nas wajaki za ziamlu i swabodu”⁴⁴. Луцкевіч прадставіў Канарскага як «нашага ваяку», што было адзінай спробай рэцэпцыі яго асобы ў беларускай гісторыі: “Samy śmieły u nas wajaka za tuje swiatyje dumki i żadannia byў Symon Konarski. Jon należaў da paўstannia 1831 hodu, razam z tawaryszami nie raz byў u bitwach i z imi razam uciok za hranicu”. Але потым “pierabraўsia praz hranicu rasiejskuju i raspieszuyў da pracy pamieź swaich ziemlakoj. Praz dwa s pałowaj hody pracawaў jon u naszym kraju – ў huberniach Wilenskoj, Minskoj, Hrodzienskoj – na Wołyniu i Podolu”. Землі Беларусі, Літвы і Украіны, як бачым, “Naszaj Niwaj” разглядаюцца як адзіны «край», а яго жыхары — «землякамі» Канарскага. З гэтага вымалёўваецца састаўны трохслойны вобраз бацькаўшчыны Канарскага ў інтэрпрэтацыі беларускай газеты: Польшча; Польшча, Беларусь і Літва; Украіна, Беларусь і Літва. У канцы нарыса расказваецца пра тое, што расійская паліцыя спрабавала схапіць Канарскага, што ўрэшце ўдалося: “Ū 1839 hadu, pašla straszennaho katawannia, jazstrelali [sic!] jaho u Wilni pa pryhaworu wajennaho suda, jak hasudarstwiennaho prastupnika”.

Чаму менавіта Канарскі прыцягнуў увагу Луцкевіча, цяжка сказаць. Аднак далейшай папулярызачыі «беларускі» вобраз польскага паўстанца не атрымаў. Аднак падстаў «беларусізаваць» асобу Канарскага не было. Ён быў родам з-пад Аліты (літ. Alytus). Вядома толькі, што ураджэнец Беларусі Францішак Савіч у 1836 г. стварыў Дэмакратычнае таварыства, якое ў 1837 г. увайшло ў кантакт з Канарскім, як эмісарам эмігранцкай арганізацыі «Маладая Польшча», што павінна была аб’яднаць у Саюз польскага народа студэнтаў і шляхціцаў з Літвы, Беларусі і Украіны, якія пачалі б партызанскую вайну супраць расійскіх улад. Аднак у 1838 г. арганізацыя была выкрыта ўладамі, а Канарскі, як і Савіч, быў арыштаваны. У 1839 г. Канарскі быў расстраляны ў Вільні. Мэтай жа Канарскага і яго аднадумцаў у той час было аднаўленне Рэчы Паспалітай у граніцах 1772 г.⁴⁵

⁴⁴ Н., *Symon Konarski*, „Nasza Niwa” 1907, Nr 21, 1 (14).06, s. 5-6; А. Луцкевіч, *Шыман Канарскі*, [у:] А. Луцкевіч, *Барацьба за вызваленне*, укл. А. Сідарэвіч; рэд. А. Ліс, Vilnius: Інстытут беларусістыкі; Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne 2009, с. 479-480.

⁴⁵ M. Jučas, *Visuomeninis judėjimas ir revoliucinės demokratinės ideologijos formavimasis*, [in:] *Lietuvos TSR istorija*. I t. *Nuo seniausių laiku iki 1861 metų*, red. kol.: J. Žiugžda (vyr. red.) [ir kt.], Vilnius: Politinės ir mokslinės literatūros leidykla 1957, p. 419-420; [V. Merkys], *Lietuvos socialinė-ekonominė ir politinė raida Rusijos imperijoje (1795–1861)*, [in:] *Lietuvos TSR istorija*. T. I. *Nuo seniausių laiku iki 1917 metų*, red. kol.: B. Vaitkevičius (ats. red.) [ir kt.]; 2-as leid., Vilnius: „Mokslas” 1986, p. 259-260.

Асобы, які са старонак «Нашай Нивы» ўвайшлі ў беларускі нацыянальны пантэон, пераважна з’яўляліся пісьменнікамі XIX ст. з польскага культурнага асяроддзя, якія пісалі па-польску і па-беларуску, сярод якіх асаблівай увагай і пашанай выдання карысталіся Вінцэнт Дунін–Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч, якія з таго часу засталіся ў кананічным спісе «бацькоў» беларускага руху. Да іх далучаецца постаць Адама Міцкевіча, які таксама быў уключаны як «пясняр» у кантэкст беларускай гісторыі і літаратуры. Аднак спроба ўпісаць у беларускі нацыянальны пантэон Шымана Канарскага аказалася няўдалай: ён пасля 1907 г. быў забыты як «беларус». Можна зрабіць вывад, што ў значнай ступені гістарычная ідэнтычнасць беларускіх дзеячаў складвалася ў выніку «інтэграцыі» ў беларускі нацыянальны нарратыў асоб і падзей ВКЛ і польскага нацыянальна-вызваленчага руху XIX ст., як ураджэнцаў Беларусі (А. Міцкевіч), так і не звязаных з ёю (Ш. Канарскі).

Уключэнне ў беларускі нацыянальны пантэон асоб з польскай культурнай ідэнтычнасцю не было выпадковым, а было абумоўлена паходжаннем большасці дзеячаў беларускага руху і вядучых супрацоўнікаў першых беларускіх газет з польскага культурнага асяроддзя.

Viktar Korbut (*Warsaw, Poland*): “**The Formation of a Model of National History and National Pantheon on the Pages of *Nasha Niva* Newspaper from 1906-1907**” (*webzine “Kultura. Natsyja”, issue 30, November 2022, 52-67, www.sakavik.net*)

Abstract. On the pages of the second Belarusian-language newspaper *Nasha Niva* in 1906-1907 relatively few articles were devoted to the history of Belarus. Among them, Jan Lutskievich’s notes about castles in Lihskiava (Lithuania) and Navahrudak stand out. There were attempts by the same author to include the history of the Grand Duchy of Lithuania (Litva) within the Belarusian context. Jan's brother, Anton Lutskievich, appeared on the pages of the newspaper with an article about one of the leaders of the uprising of 1830-1831 in Lithuania by the name of Shymon Konarski. Lutskievich tries to give him a place in Belarusian history. A. Lutskievich also examined the consequences of the uprising of 1863-1864, its effect on the economy and national relations within Belarus. For the first time in 1907 *Nasha Niva* justified the inclusion of the personality of the Polish poet, Adam Mitskievich, as being a part of the Belarusian national pantheon. All these scattered publications could not yet create a coherent picture of Belarus's past in the reader's mind. However, it can be concluded that to a large extent the historical identity of Belarusian figures was formed as a result of "integrating" them into the Belarusian national narrative of persons and events of the Great Duchy of Lithuania and the Polish national movement of the 19th century which included well-known individuals such as A. Mitskievich and S. Konarski who were born in Belarus but were active in Belarusian movements. The inclusion in the Belarusian national pantheon of persons with Polish cultural identity was not accidental, but was determined by the origin of most of the figures of the Belarusian movement and leading employees siding with *Nasha Niva* within the context of Polish cultural environment.

Виктор Корбут (Варшава, Польша): «Формирование модели национальной истории и национального пантеона на страницах газеты «Наша Ніва» в 1906-1907 гг.».

(веб-журнал “Культура. Нацыя”, вып. 30, ноябрь 2022, 52-67, www.sakavik.net)

Резюме. На страницах второй белорусскоязычной газеты «Наша Ніва» за 1906-1907 гг. Было сравнительно мало текстов, посвященных истории Беларуси. Среди них выделяются заметки Яна Луцкевича о замках в Лишкаве (Литва) и Новогрудке. Были попытки того же автора включить историю Великого княжества Литовского в белорусский контекст. Брат Яна, Антон Луцкевич, появился на страницах газеты с публикацией об одном из руководителей восстания 1830-1831 гг. в Литве Шимана Канарского, тоже пытаясь отвести ему роль в «белорусской» истории. А. Луцкевич рассмотрел также последствия восстания 1863-1864 гг. на экономику и национальные отношения в Беларуси. «Наша нива» («Nasza Niwa») в 1907 году впервые обосновала включение личности польского поэта Адама Мицкевича в белорусский национальный пантеон. Все эти разрозненные публикации еще не могли создать в воображении читателя целостной картины прошлого Беларуси. Однако можно сделать вывод, что историческая идентичность белорусских деятелей во многом сформировалась в результате «интеграции» в белорусский национальный нарратив лиц и событий ВКЛ и Польского национального движения XIX века, как например, уроженцев Беларуси (А. Мицкевич), так и несвязанных с ней (Ш. Канарский). Включение в белорусский национальный пантеон лиц с польской культурной идентичностью не было случайным, а определялось происхождением большинства деятелей белорусского движения и ведущих сотрудников «Нашей Нивы» из польской культурной среды.